

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2003 m. birželio 21 d.

Nr. 120 (25)

Saturday supplement June 21, 2003

No. 120(25)

Pasilikau tik dangų mėlyną

Poeto Leonardo Andriekaus atminimui

Ses. Ona Mikailaitė

Lietuvos atgimimo 1991 m. Vilniuje išleista t. Leonardo Andriekaus poezijos rinktinė, jo paties pavadinta *Pasilikau tik dangų mėlyną*. Tai dešimtoji ir testamentinė jo knyga. 1994 m. Vilniuje Lietuvos Rašytojų sąjunga išleido knygą *Egzodo rašytojai*, kurioje išspausdinta ir poeto Andriekaus autobiografija. Tą savo gyvenimo piligrimystės aprašymą — patį išsamiausią, kurį bet kada buvo rašęs — jis pradėjo, sakydamas, jog tikroji jo autobiografija, tai ši paskutinioji lyrikos rinktinė: „Juk tenai išreikšti visi mano jausmai, polėkiai, džiaugsmas bei nusivylimai, patirti gana ilgoje gyvenimo kelionėje. Rinktinėje pasakyta, ką mylėjau, ko nemėgau, kam skyriau savo žemiškąją egzistenciją. Ta rinktinė — tai tikra mano sielos enciklopedija“.

Rinktinės įžangoj, pavadintoje „Sugrįžtu į savo tautą“, poetas išlieja savo sielos ilgį, kurį nešiojosi 52 metus: 1937 m. iškeliavęs iš mylimosios tėvynės, išlaikę gyvą jos viziją savo širdyje ir savo eilėse.

...į ją teko žiūrėti iš tolo, tartum kokio vizijoj; teko lasinėti jaunystės atsiminimų skeveldreles, ieškoti istorijoje, pasakose, giesmėse bei dainose, ir, žinoma, gamtoje paslėptų brangybių ir iš jų susikurti tokią Lietuvos paveikslą, kuris man būtų gražesnis už Alpių kalnus, Kaprio salą, atogrąžų palmynus, Maine valstijos pajūrius.

Esu dėkingas Dievui, kad gimiau Žemaitijoje ir nors trumpai mačiau kryžius, koplytėles, medines bažnyčias, varpines. Taip pat girdečiau senoviškas giesmes ir dainas. Visa tai paliko amžinų prisiminimų ir dabar, po daugelio metų, akyse tebestovi senoji Lietuva, lyg hokia begalinė kryžių šventovė.

Šiuos žodžius rašydamas 1990 m., poetas nežinojo, kad jam teks dar 13 metų keliauti šios žemės keliais ir net mirti ne tėvynėje, o svetur. Jau tada jis jautėsi pasiekęs tam tikrą amžiaus bei kūrybos pilnatvę ir pasirengęs keliauti Dievop. Išaudęs daugelį lyrikos audinių, į kuriuos sumaniai įpynę Dievo ir tėvynės meilės vis besikartojančius, ir vis naujus raštus, jautėsi „visiems žmonėms atvėręs savo sielą“, kaip kadaise buvo rašęs apie palaimintąjį popiežių Joną XXIII jo mirties proga *Aidų* žurnale. O visgi jam dar buvo likę išgyventi senatvės dykumą, artimų draugų mirtį, ligos vienatvę, fizinių negalių prisilėgimą. Neilgai jis tegyveno Palaimintojo Jurgio Matulio vardo slaugos namuose Putnam, CT, bet savo lankytojams graudžiai prabildavo: „Žiūrėkit, kas iš manęs beliko...“ Šio visiško neturto išgyvenimą, kuriuo jis panašėjo į šv. Pranciškų, kai ne vien apčiuopiami, bet ir dvasiniai turtai nutekėjo upeliais nežinomom kryptim, jis pernešė

tyliai, ramiai, glausdamasis prie Viešpaties. O širdyje beliko tai, kas visą gyvenimą tenai liepsnojo, ką buvo nusakęs eilėraštyje „Išsiilgau Tavęs“:

*Išsiilgau tavęs,
Kaip sausroį upė jūros.
Plauksiu džiaugsmo srove,
Nors be irklo ir burės.*

*Juk visai netoli
Mano ilgesio žiotys. —
Tavo meilė gili —
Aš dėl jos nukryžiuotas.*

Sesuo Mirtis, pas jį atėjusi patyliukais, pasiėmė už rankos ir nusivedė į amžinuosius namus. Jis iškeliavo 2003 m. gegužės 19 d. naktį (ir gimęs naktį, 1914 m. rugpjūčio 15), beeidamas 90-uosius metus. Putnamo seselių vienuolyno koplyčioje gegužės 21 d., o tai buvo prieš pat Šeštesnės, vysk. Paulius Baltakis, OFM, jo brolis pranciškonas, drauge su kitais kunigais, aukojo už velionį Mišias, nors tikrosios laidotuvės vyko porą dienų vėliau, Brooklyn, NY, kur Leonardas Andrieus daugelį metų gyveno ir dirbo t. pranciškonų leidžiamų *Aidų* redakcijoje.

Iškeliaudamas jis paliko mums ir Lietuvai dešimtį savo poezijos knygų. Tik tiek. Jokių turtų, jokių garbės žymenų, jokių daiktų ar suvenyrų nebuvo susikrovęs, nes jau ankstyvoje jaunystėje buvo sužavėtas šv. Pranciškaus Asyziečio gyvenimu ir dvasia. Savo gyvenimo idealą — vienuolio ir poeto gyvenimo — apibūdino taip:

*Autorius, sekdamas šv.
Pranciškų Asyžietį, gyvenime
stengėsi puoselėti neturtą. Vie-
nuolio pranciškono idealas*

*kaip tik ir būtų viską atiduoti
kitiems, sau nepasilikti nieko.
O mėlynas dangus išreiškia
nuostabiai poetišką pastogę,
kurioje, neapribotas keturio-
mis sienomis, žmogus gali gie-
doti su paukščiais, klestėti su
gėlėmis, siūbuoti su me-
džiais... Juk taip ir darė šv.
Pranciškų Asyžietis, tas viso
pasaulio mylimiausias poetas-
atgailautojas, kurio mes esame
tik blankūs atšvaitai.*

Lyrikoje atsispindi poeto gyva, alsuojanti būtybė — kuo jis gyvena, tuo pulsuoja ir jo kūryba. Tėvas Leonardas kūrybinio darbo ėmėsi palyginti vėlai. Pirmąjį savo rinkinį *Atviro marios* išleido 1955 m., būdamas jau 41 metų amžiaus. Šią dailią knygą iliustravo Telesforas Valius ir vietoj dedikacijos įrašyti Bernardo Brazdžionio žodžiai: *Ir visos dienos, kaip viena diena, / Ir marios — lašas amžinųjų vandenų.*

Brazdžionis buvo t. Andriekaus drašintojas ir įkvėpėjas kūrybos kelyje, stovėjęs šalia ir raginęs nenutilti. T. Leonardas ir pats prisipažino, kad išdrisęs kurti eiles, bendraudamas su kūrybiškais žmonėmis *Aidų* redakcijoje, kur darbavosi 1970–1990 m.

Jis buvo baigęs bažnytinės teisės mokslus ir turėjo daktaro laipsnį, kuriuo niekuomet nesididžiudavo. Prie literatūrinio darbo jį lenkė gyvenimo aplinkybės ir, be abejo, giliai sielos gėlmėse slypintis talentas.

Pirmoje eilių knygoje išspausdintas eilėraštis „Idilė“, skirtas kitam poetui, Jonui Aisčiui, t. Andriekaus sielai giminingam kūrėjui. Putnamo vienuolyno bibliotekoje radau Atvirų marių egzempliorių, kurį autorius kadaise buvo dovanojęs kanauninkui Mykolui Vaitkui su įrašu: „garbingam lietuvių poezijos veteranui“. Varciau tą knygą su dvigubu įdomumu. Ir štai — eilėraščio, skirto Aisčiui, du posmai kan. Vaitkaus pieštuku pažymėti — „grazu“.

*Buvo taip nežemiškai tylu aplinkui,
Jog bijojo atsikvėpti girios.
Ir ton pusėn, kur javai palinko,
Baltas debes is lėto yres.*

*Buvo poilsui sparnus suglaudęs vėjas,
Buvo gluosniai susibridę į upelį,
Ir nuvargusios lakštingalos tylėjo
Lyg po konsekracijos varpeliai.*

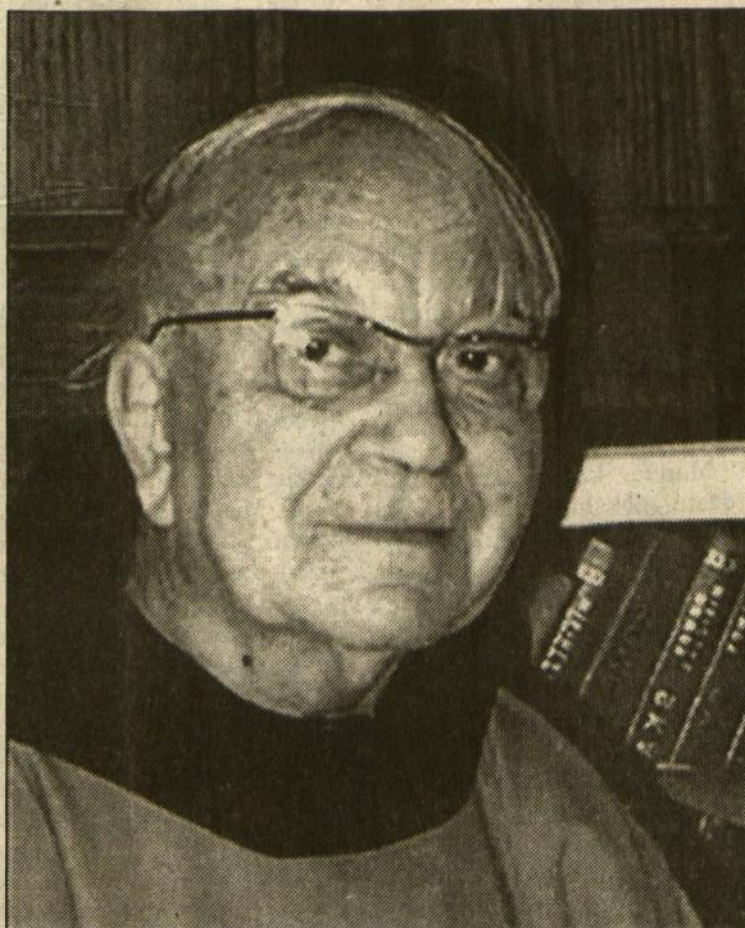
Ir galop, eilėraščio pabaigoje — Aisčio eilių atgarsis:

*Jų balsai, jų giesmės naktį sudilo,
Gintariniai pirštai varpų nebeglosto,
Tik išliko atminimuos ta idilė
Su upeliais, debesim ir saulės sostu.*

Kas gi čia užklupta, jei ne giminingų sielų slaptas pokalbis, vykstantis poezijos žodžiais ir vaizdais. Šį pokalbį dabar galima atskleisti ir ypač dabar įvertinti bei ties juo susimąstyti. 1989 m. kun. Vaclovo Aliulio redaguojamame *Katalikų pasaulio* žurnale buvo išspausdinti du puslapių Leonardo Andriekaus eilių, tikriausiai redakatoriaus parinktų. Nesunku suvokti, kodėl šie posmai patiko kunigui, išgyvenusiame ilgus priespaudos metus okupuotoje tėvynėje. Gilus dvasingumas nereiškia, jog žmogus, ir net dvasininkas, neišgyvena tragiškų gyvenimo momentų, skaudžiai parbloškusių tautą ir artimuosius. Ir vienam, ir antram tačiau skausmo gėlmėse blykčioja neužgesinama, it altoriaus lempelė, stipraus ir nepalaužiamo tikėjimo šviesa. Tokio tikėjimo šviesa švyti net ir skaudžiausi tėvo Andriekaus posmai:

*Skambėjo užkeiktais varpais vidudienis,
Lakštingalom virpėjo mėnesiena
Kodėl gi Tu, varpus atbudinęs,
Lakštingalas į paupį suaukęs,
Tylėjai vienas?*

Nukelta į 4 psl.

Leonardas Andrieus

ŽOLĖ

*Rytais lankas rasa pavilgai,
Neleidi žolei be rudens nuvysti. —
Laimingas jausčiausi,
Jei ir mane paverstum smilga
Arba kmynu,
Gerasis Kristau.*

*Lankstyčiausi prieš tavo sostą —
Prieš sostą: paprastą, medinį.
Dekočiau Tau,
Kad vėjo rankom glostai
Smilgelę, kmyną.*

*Paliestum ir mane rugšėjo rytą
Tais savo permatomais pirštais,
Ir žmonės,
Praeidami keliu, sakytų:
Žiūrėk, kaip lengvai
Ana žolėlė miršta.*

PRIGLAUSK

*Priglausk mane, Rūpintojeli,
Prie meilės plakančios širdies,
Kaip Tu glaudai be krikšto vėlę,
Užbaigusį giedoti vieverselį, —
Priglausk! Bijau nakties.*

*Bijau užrūstinto dangaus —
Tu vienas mano prieglauda esi:
Žvaigždžių ir saulių žėrėsy,
Audrų ir vėtrų užesy —
Priglausk mane, priglausk!*

TA ŽEMĖ

*Kokia brangi ta žemė —
Ji tavo, Viešpatie, palaiminta,
Dar mums negimus,
Jos nebučiasus;
Ji mūsų varganos būties apmąstymais —
Išgarsinta,
Pašventinta!*

*Kokia gaudi ta žemė —
Ji tavo, Viešpatie, pripildyta
Beržų kvėpėjimo,
Gegutės nerimo;
Ji piemenėlių dainomis raminama,
Nuplakus vėtrai,
Sužeidus krušai.*

*Kokia miela ta žemė —
Joj šimtmečiais prarymojai,
Atstūmęs džiaugsmą,
Priėmęs kančią, —
Joj chorus angelų paniekinai
Po debesėlių stogu:
Iš meilės paukščiui,
Iš meilės žmogui.*

PAPARČIO ŽIEDAS

*Kai nuo Joninių gaisro
Vidurnaktis šviesėjo,
Paparčio žiedas skleidėsi...
Seniai jau buvo peržegnotos dirvos sėjai
Ir išdejavęs beržas liūdesį
Pavasarių Davejui.*

*Bet ne į burto galių —
Į tavo, Viešpatie, Apvaizdą
Mes įtikėjome. —
Tu mūsų ašarom paparčio žiedą laistai
Prieš paslaptinę suklestėjimą —
Leisk juo pažaisiti!*

VASAROS AKYS

*Pažvelgiu į vasaros akis
Ir matau jose
Teviškos saulėtą rugiapjūtę:
Darbininkų minią laukuose
Ir save — vaikutį,
Droviai sveikinantį žemę
Karklo dūdele.*

*Bet vien Dievas tegirdėjo
Tos dūdelės gailų balsą,
Kai jis aukso varpų jūrom plaukė.
Topoliuos miegojo vėjas,
Pasqmonė — kaukai. —
Vienas Dievas tegirdėjo
Karklo raudą,
Rudeniui artėjant!*

*Pažvelgiu į vasaros akis
Ir nustebintas matau
Ašarą ant jos blakstienų. —
Vasara, nejaugi tu dėl to verki,
Kad negroju karklo dūdele,
Nebeklaidžioju razienom?*

OBELAITĖS

*Šį rytą obelaitės,
Kaip Dievo Kūno eisenų mergaitės,
Su baltom suknėlėmis
Ir su vainikais ant galvų,
Subėgo vėl į mano sodą
Nuo klonių ir kalvų.*

*Žinau, kodėl subėgo
Per lietu, šalną, sniegą —
Jos Viešpaties takus žiedais barstys,
Ir siaus pražyčiusia pūga
Visa būtis.*

*Paskui atgimęs rytas,
Žiedams rasa apkritus,
Saulėtekio monstrancijoj iškels Tave,
Ir subanguos šilų giesmė
Šventa srove.*

*Jos tokios mielos, mielos
Tos baltos obelaitės —
Žiedų barstytojos ant Viešpaties takų. —
Ir man pražyduosioje pūgoj
Tylėt sunku...*

JEI MAN LEMTA

*Tuoj į naują žemę iškeliausiu.
Liks ramybė jūros ir kalnai. —
Pasakyk man, Viešpatie meliausias,
Ko tos žvaigždės krinta taip dažnai.*

*Gal jos puola į savižudystę,
Kad išsivaduočiau iš nakties? —
Jei man lemta į tamsybes kristi,
Savo delną krintančiam ištiesk!*

Šio šeštadienio priedo puslapiuose

Poetas, žengęs šv. Pranciškaus pėdomis. — 1 psl.

„Protų nutekėjimo“ temomis. — 2 psl.

Klausykimės, kaip plaka žmogaus širdis; sustingo lysvėj tulpių legionas. — 3 psl.

Kai žiūrovai tampa renginio programos dalyviais; Europoje ruošiamos Prano Domšaičio parodos. — 4 psl.

XII Mokslo ir kūrybos simpoziumo atgarsiai —

„Protų nutekėjimas”: kaip juos susigražinti

Dr. Daumantas Matulis

Gyvendami JAV ir įsaudami, kad neišvengiamai tolstame nuo Lietuvos realių, galime pasidžiaugti, kad nuomė, jog „bėga tik nepatriotai ir mums jų nereikia“, jau nebe tokia stipri. Pasijuto susirūpinimas iš Lietuvos pusės, o taip pat užsimezgė įvairios iniciatyvos „protus“ susigražinti. Deja, dar vis neegzistuoja tiksliai statistika, kiek Lietuvoje išsilavinusių specialistų ją paliko, kad užsidirbtų užsienyje. Mano nuomone, ši problema yra nemaža ir daugelis išvažiavusiųjų niekada nebegrįš.

Mes džiaugiamės, kad Lietuvoje aukštąjį mokslą gavę, jauni mokslininkai yra gerai vertinami Vakaruose. Taip pat džiaugiamės, kad galimybės išvažiuoti egzistuoja, kad mokslininkai dirba aukščiausio techninio lygio universitetuose ir įmonėse. Tačiau problema yra ta, kad labai retas išvažiavusiųjų sugrįžta, kad prisidėtų prie žinių perdavimo Lietuvai bei jos gyvenimo lygio kėlimo.

Kaip pagrindinę šitokios situacijos priežastį kiekvienas iš mūsų nurodys pinigų stygių, materialinį skurdą Lietuvoje, mažus atlyginimus. Tačiau ar iš tiesų taip yra? Daugelio mūsų, gyvenančių užsienyje, nuomone, yra daugiau priežasčių, kurios sudaro kliūtis mūsų grįžimui. Noriu pridėti, kad kalbu tik apie fundamentalųjų ir kai kurių taikomųjų biologijos–chemijos specialybių mokslininkus tyrinėtojus. Humanitarams, geo-

grafams ir įvairiems kitiems Lietuvos mokslininkams mano pasiūlymai netinka.

Lietuvos ekonomika kils greičiau, jeigu bus įsisavintos ir neatsiliekančios vystomos naujosios technologijos. Tai įvardinta ir pirminėse ekonominio vystymo kryptyse. Šių idėjų įgyvendinimas būtų labai sustiprintas, jeigu pavyktų žymią dalį nutekėjusių mokslininkų susigražinti ir sudaryti jiems pakankamai geras darbo sąlygas. Mano nuomone, tam nereikia didelių finansinių aukų iš Lietuvos pusės. Labiausiai reikia tinkamų sąlygų sudarymo.

Visų pirma, reikia atsakyti sovietinio lygybės principo ir suprasti, kad vienas mokslininkas yra pajėgus gauti milijoninius „grant“ tyrimams iš Vakarų valstybių bei parašyti daug ISI lygio straipsnių, o kitas mokslininkas, gaudamas iš biudžeto mažą, bet lygią, dalį, nepadarė beveik jokių tyrimų ir neišspausdino jokių straipsnių per daugiau nei 10 nepriklausomybės metų. Aš labai gerbiu Lietuvos mokslininkus, patriotiškai dirbančius sunkiomis sąlygomis, tačiau norėtis matyti greitesnį augimą bei didesnį produktyvumą.

Taigi, sugrįžtančiam mokslininkui, pripratusiam prie vakarietiškos aplinkos, reikia šių sąlygų. Turi būti garantuota darbo vieta, kad, esant asmeniniams (ypač finansiniams) nesutarimams, administracija neturėtų praktiškai jokios įtakos jo įdarbinimui. Jeigu

toks mokslininkas gautų „grant“, įstaigos administracija, negali turėti jokio priėjimo prie šių pinigų, išskyrus netiesioginių išlaidų padengimą (indirect costs), jeigu „grant“ sąlygos tai leidžia. Taip pat nepavydėkime tokiam didelio atlyginimo. Vakaruose visi uždirba labai nevienodai.

Manau, kad Lietuvos biudžeto mokslinių „grants“ paraiškų įvertinimą turėtų atlikti tik užsienio ekspertai, kurie yra gerai susipažinę su tyrimo sritimi ir galėtų nepriklausomai įvertinti pasiūlymų kokybę. Jie tai padarytų be atlyginimo, taip yra įprasta. Galbūt mūsų šalies mokslininkams būtų suteikta galimybė kai kur vertinti užsienio valstybių paraiškų mainais. Visų pirma, tokia tvarka pašalintų įtarimus korupcija ir asmeniniais ryšiais. Šiuo metu mums užsienyje yra neaišku, kaip paskirstomi pinigai mokslininkams tyrimams.

Gerai žinome, jog mokslo finansavimo situacija Lietuvoje nėra puiki. Pinigų ir taip nedaug skiriama, o ir tie patys išdalinami maždaug po lygiai. Mano nuomone, būtų galima surizikuoti ir paaukoti didesnę pinigų sumą, įkuriant pasaulinio lygio laboratorijas, kurios vėliau galėtų veikti nepriklausomai, gaudamos „grants“ ir po truputį grąžindamos valstybei sudėtas investicijas. Laboratorių konkursai turėtų būti visiškai atviri ir taip pat būtų naudinga, jeigu Vakarų šalių ekspertai įvertintų tiek pasirinktos tyrimų krypties perspektyvumą,

ties ir kandidatus į vadovus. Panašiai šiuo metu Kinija stengiasi pritraukti savo „nutekėjusius protus“. Ji sukūrė apie 300 tokių laboratorijų.

Pastaruoju metu Lietuvos Mokslininkų sąjunga ėmė aktyviau ieškoti informacijos apie užsienyje dirbančius lietuvių mokslininkus, pradėta rinkti mokslininkų duomenų bazė. Mes jau gauname nemažai laiškų elektroniniu paštu. Jaučiamės esą reikalingi, o taip pat gauname nemažai informacijos. Apskritai informacijos trūkumas yra didelė problema. Net ir esant internetui, mums dažnai sunku susirasti informaciją apie darbo vietų konkursus, finansavimo konkursus. Būtų nuostabu, jeigu mums būtų pranešta apie tokius konkursus. Dėl informacijos stokos nepastebime Lietuvoje įvykusių pasikeitimų ir gerąją pusę. Skaitydami laikraščius internete, jau pirmuose puslapiuose sužinome apie nužudymus, korupciją ir visą kitą šlamštą. O mums svarbi informacija dažnai yra gerai paslėpta.

Išvykusius mokslininkus reikia nuolat informuoti bei skatinti grįžimui į Lietuvą. Daug kam iš mūsų, manau, neturės esminės reikšmės, kad grįžus atlyginimas bus žymiai mažesnis. Lietuvių patriotizmas yra tikrai stebėtinai. Tiek mokslų administracijos, tiek ir vyriausybės atstovai, su kuriais teko susitikti šiame simpoziume, nepamirškite mūsų, gyvenančių užsienyje ir stenkitės iš-

XII Mokslo ir kūrybos simpoziume susitiko mokslininkai. Iš kairės: Šiaulių universiteto proktorius dr. Juozas Pabrėža, Lituanistikos instituto pirm., Mokslo ir kūrybos simpoziumo Lituanistikos sekcijos vadovas ir prelegentas prof. dr. Jonas Račkauskas, dr. Regina Kvašytė (Šiaulių universitetas); dr. Meilutė Ramonienė (Vilniaus universitetas); dr. Marius Naris, MKS organizacinis pirmininkas.

naudoti mūsų įgytą patirtį.

Apie mokslo sistemos reformą kalbama jau dešimtmečius, tačiau iš sovietinio palikimo taip ir neatsiplėšiama. Kaip Pasaulio banko ataskaitoje pažymėta, „vietiniai ir užsienio ekspertai yra pateikę daug pasiūlymų, bet tik keletas buvo įgyvendinti, ir šie tik iš dalies“. Atrodo, kad dedamas vienas žingsnis į priekį ir du atgal. Štai tik keletas naujų pavyzdžių. 2001-aisiais eilinių kartą restruktūrizuojami mokslo institutai, ir eilinių kartą apsiribojama kosmetinėmis priemonėmis. Pernai nusprendžiama pakartotinai įtvirtinti habilitacijos sistemą. Visoje Europoje tokią sistemą turės tik Lietuva ir Lenkija. Šiomet patvirtinamos naujos Lietuvos Mokslo tarybos nuostatos, kurios iš esmės šią instituciją palieka, kaip buvusią, nors daugybė ekspertizės rodo, kad būtent šios institucijos struktūra yra didžiausias stabdis, modernizuojant Lietuvos mokslo sistemą.

Viena pagrindinių Lietuvos mokslo sistemos problemų yra korumpuoti finansavimo principai. Jie skatina neskaidrią įdarbinimo praktiką ir ksenofobinę aplinką universitetuose bei institutuose. Kaip ir sovietmečiu, pagrindiniai tyrimų finansavimo šaltiniai yra kasmetinės išmokos iš biudžeto tiesiogiai mokslinių institucijų vadovybės žinion. Toliau šios lėšos nekonkursiniu būdu paskirstomos tarp institucijų darbuotojų. Akivaizdu, kad tokia tvarka neskaitina nei tyrimų kokybės, nei novacijų, o tik valdininkų savivale. Tą patį pažymi ir Pasaulio bankas.

Šioje sistemoje užsienyje išsilavinę mokslininkai nėra reikalingi, jie tik atneštų nereikalingus rūpesčius ir konkurenciją. Štai vienas iš Lietuvos universitetų proktorių mums atvirai atrašė: „Nėra prasmės į pensiją išiešinti Lietuvos profesorių keisti priešpensinio amžiaus išėjimui“.

Industrijoje šalyse tyrimų finansavimas yra paremtas visiškai kitais principais, kas savo ruožtu sukuria kitokio tipo darbo aplinką. Valstybė ir privatus sektorius formuoja savo tyrimų ir plėtros strategijas, ir pagal jas sudaro tyrimų rėmimo programas. Per įvairius fondus šių programų lėšos yra konkursiniu būdu paskirstomos atskirų tyrėjų projektams. Dalis projektams skirtų lėšų pervedama mokslinių institucijų vadovybei padengti administracines ir lo-gistines išlaidas. Veikiant šiems principams, visas mokslines įstaigas kolektyvas yra suinteresuotas į savo būrį pritraukti kuo geresnius mokslininkus, kurie sugebėtų dalyvauti bendruose tyrimuose ir

sėkmingai gauti projektų finansavimą. Kad atneštų naujų idėjų, labai retai įdarbinami specialistai, paruošti tame pačiame universitete. Veikiant šiems principams Lietuvoje, Vakaruose lavintų specialistų grįžimas būtų natūralus ir visiems naudingas procesas.

Ar gali „protų nutekėjimas“ būti sustabdytas? Mes manome, kad taip. Prieš pusmetį Kauno Technologijos universitetas atliko pirmą žvalgomojo pobūdžio studiją apie „protų nutekėjimo“ priežastis. Buvo apklausta 40 Lietuvos piliečių, šiuo metu dirbančių mokslinį darbą užsienyje. Įdomu, kad 80 proc. atsakiusių į klausimą, ar norėtų grįžti dirbti į Lietuvą, atsakė teigiamai.

Pradėti galima nuo paprastų ir pigių priemonių. Kodėl gi negalima universitetų bei Svietimo ir mokslo ministerijos interneto puslapiuose nuolat skelbti visas laisvas akademines darbo vietas? Vienas mūsų forumo narių ilgai apie tai diskutavo su Vilniaus universiteto vadovybe, bet reikalingas signalas, kad šie specialistai Lietuvoje yra reikalingi. Džiugu, kad „Fermentas“, viena pirmiausių Lietuvos biologijos įmonių, tokių veiksmų jau ėmėsi. Neseniai Europos Sąjunga pradėjo skirti Marie Curie stipendijas ir savo šalis grįžtančioms „postdokams“. Bet šios stipendijos skiriamos tik bendra, „postdokų“ ir priimančiųjų institucijų iniciatyva, ir Lietuvos universitetai į šią programą turėtų aktyviai įsijungti.

Lietuva turi kuo greičiau atsakyti anachroniškų, bereikalingų, atbaidančių habilitacijos ir nostrifikacijos procedūrų.

Taip pat reikia atsakyti įdarbinimo „iki gyvos galvos“ praktikos. Realiai veikiančios atestacijos ir kontraktinis įdarbinimas turi tapti natūralia darbo praktika. Vyriausybė turi stipriai padidinti valstybinio mokslo finansavimo dalį, paskirstomą konkursine tvarka. Tai turi būti daroma nedelsiant, vilkinimas jau tęsiasi daugiau kaip dešimtmetį.

Konkursinis projektų finansavimas turi būti tiesiogiai panaudotas protų susigražinimui. Užsienyje dirbantiems Lietuvos mokslininkams turi būti leista gauti finansavimą iš Lietuvos valstybinių fondų, jei tas finansavimas bus panaudotas, grįžus į Lietuvą. Apie tai vyriausybėje buvo diskutuojama, formuojant aukštųjų technologijų plėtros programą. Deja, patvirtinta-

me programos variante tokios galimybės neliko.

Teisinėmis priemonėmis turi būti skatinamas privatus tyrimų finansavimas. Lietuva yra ypatingai atsilikusi šioje srityje.

Daugelis industrinių šalių vyriausybės aktyviai dalyvauja „sejant“ aukštųjų technologijų įmones, t.y. inicijuojant naujo tipo įmones, kurios privatiems investitoriams gali atrodyti pernelyg rizikingos. Panaši praktika Lietuvoje būtų puiki ilgalaikė investicija ir būdas pritraukti „nutekėjusius protus“.

Siolome panaikinti dabartinę Lietuvos Mokslo tarybą. Ši institucija buvo įkurta tapti pagrindiniu mokslo sistemos modernizavimo varikliu. Deja, nuo pat savo įkūrimo 1991-aisiais ši funkcija taip ir nebuvo atlikta. LMT problema tame, kad ji sudaroma profsąjunginiais principais. Dėl to LMT nariai visų pirma gina ne Lietuvos visuomenės interesus, o atskirų mokslo institucijų, darbuotojų socialines garantijas bei status quo išsaugojimą. Neseniai patvirtinti tarybos nuostatai pakeitimai padėties kitę esmės nekeičia.

LMT turi būti kuo greičiau pakeista organizacija, sudaryta iš vyriausybės skiriamų vietinių bei užsienio akademijos ir aukštųjų technologijų pramonės atstovų, imant pavyzdį iš Skandinavijos šalių, JAV bei kaimyninės Estijos. Analogiški pasiūlymai buvo pateikti Pasaulio banko bei daugelyje kitų ekspertizė.

„Protų nutekėjimo“ sustabdymui galėtų daug padėti tam specialiai skirtos valstybinės ir privacios programos. Visų pirma šios programos galėtų atlikti informacijos ir nuomonių apsiikeitimo funkciją. Taip pat nedelsiant reiktų pradėti nuodugnius tyrimus apie „protų nutekėjimo“ mastus ir priežastis bei būdus problemai spręsti. Daugelis neturtingų šalių, kaip Brazilija, Turkija, Portugalija, turi specialias mokslo daktarų ruošimo užsienyje programas. Netgi Švedija suteikia paramą savo „postdokams“ tobulintis JAV, ir po to remia jų įsitvirtinimą sugrįžus. Panašių veiksmų nedelsiant turi imtis ir Lietuva. Mokslo ir švietimo ministras A. Monkevičius prieš pusantrų metų pradžioje įkurti „protų nutekėjimo“ komisiją ir su mūsų forumu palaikyti nuolatinį kontaktą. Deja, nei iš ministro, nei iš komisijos per šiuos pusantrų metų negavome jokios žinios.

Pabaigai turime pasiūlymą Amerikos ir pasaulio lietuvių bendruomenės mecenatams: įsteigti lietuvių išėjimo mokslo ir inovacijų rėmimo fondą.

Nukelta į 4 psl.

O gal tik protų apsiikeitimas?

Dr. Romualdas Stepanauskas

Savo pranešimu atstovauju aštuoniolikai Užsienio lietuvių mokslo forumo narių. Šis forumas — tai neformalus, atviras ir nepriklausomas diskusijų klubas, šiuo metu jungiantis per 20 jaunosios kartos Lietuvos mokslininkų, dirbančių Vakarų Europoje, JAV ir Japonijoje.

Mes manome, kad šiuo metu vykstantis spartus protų nutekėjimas turi didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei apskritai šalies pažangai. Kasmet dešimtys gabiausių Lietuvos mokslininkų, gydytojų, inžinierių ir kitų aukšto kvalifikacijos specialistų išvyksta dirbti į užsienį. Tuo pat metu šimtai talentingiausių Lietuvos studentų į užsienį išvyksta studijuoti, ten gauna aukščiausio lygio išsilavinimą, bet į Lietuvą nebegrįžta. Mūsų apskaičiavimu, per nepriklausomybės dešimtmetį užsienyje mokslo daktaro laipsnį apsigynę arba artimiausiu metu ginsis apie tūkstantis Lietuvos piliečių. Iš jų į Lietuvą grįžo tik vienas. Palyginimui, Lietuvoje per metus paruošiama 150 mokslo daktarų. Žurnale *Nature* neseniai skelbta, kad apie pusę jaunų Lenkijos

mokslininkų dirba užsienyje. Tikriausiai situacija panaši ir Lietuvoje, tačiau panašios analizės nėra atlikta.

Mūsų nuomone, labai gerai, kad Lietuvos studentai ir jauni mokslininkai išvyksta į Vakarų universitetus ir aukštųjų technologijų įmones, ten įgyja išsilavinimą ir patirtį, kurios nebūtų galėję gauti Lietuvoje. Beveik be išimčių, šis išsilavinimas finansuojamas ne Lietuvos, o priimančiųjų šalių, taigi Lietuvai jis nieko nekainuoja. Lietuvos problema ne ta, kad jauni specialistai išvažiuoja, problema ta, kad jie nebegrįžta.

Nemaža dalis išvažiavusiųjų į Vakarų mokyti ar dirbti mokslinį darbą stengiasi prisidėti prie Lietuvoje vykstančių procesų. Štai 1996-aisiais 10 buvusių Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto studentų subūrė Vilniaus universiteto Biologų užsienyje draugiją. Už savo paaukotos pinigų draugiją fakultetui nupirko 21 naują pasaulinio lygio vadovėlį, prenumeravo du mokslo žurnalus ir „Current Contents“ duomenų bazę, bibliotekai nupirko naują kompiuterį, kad ga-

lėtų naudotis šia baze, išleido atskirą *Mokslo ir gyvenimo* numerį ir padėjo atlikti mokslines informacijas paieškas.

VU auklėtinis Giedrius Buracas 2000-aisiais suorganizavo, NATO finansuojamą, biofizikų vasaros mokyklą Ni-dodje. Į šią stovyklą pavyko sukviešti pasaulinio lygio lektorių iš žymiųjų mokslo centrų. Praeitais metais Ramūnas Valiokas inicijavo nanotechnologijos srities paraišką į ES šeštą „framework“, „Mimic-king Biomolecular Assemblies at Work“. Į šį didžiulį projektą, vadovaujamą profesoriaus Valkūno (Kauno Technologijos universitetas), yra įtraukta apie 150 mokslininkų iš 5 šalių. Pats paraiškų rašymo procesas buvo nepaprastai naudingas, subūrinant išibarsčiusius mokslininkus bendros problemos sprendimui.

Aš ir mano kolega Darius Sabaliūnas esame suorganizavę keletą projektų kartu su Vilniaus ir Klaipėdos universitetais bei Botanikos institutu. Panašių pavyzdžių yra daug daugiau.

Akivaizdu, kad jaunoji „nutekėjusių protų“ karta gali dirbti Lietuvai labai, būdama

užsienyje, ir tai daro. Tačiau nebūkime naivūs, tokios laisvalaikio iniciatyvos yra pasmerktos ne plėstis, o nykti. Užtuot to, Vakaruose lavinti mokslininkai turi tapti viena iš varomųjų Lietuvos mokslo atstatymo jėgų. Konkurentabili, vakarietiška mokslo sistema nebus sukurta be Vakaruose paruoštų ir šią sistemą išmanančių specialistų.

Paprastai Lietuvos mokslo valdininkai dėl „protų nutekėjimo“ kaltina vien tik prastą Lietuvos ekonominę padėtį. Mes sutinkame, kad tai yra svarbus veiksnys ir Lietuvos mokslininkai šiuo metu dirba labai sunkiomis sąlygomis. Tačiau mokslo sistema Lietuvoje taip pat kenčia nuo daugybės rimtų ir užsisėnėjusių struktūrinių problemų. Šios problemos trukdo ne tik Vakaruose lavintų specialistų grįžimui, bet ir apamai Lietuvos mokslo pažangai. Pernai ir šiemet atliktos Pasaulio banko analizės rodo, kad Lietuva yra viena labiausiai atsilikusių Europos šalių mokslinės produkcijos ir inovacijų srityje, netgi tarp Vidurio ir Rytų Europos šalių, kai tuo tarpu kaimynai estai laikomi viena pirmiausių.

Klausykimės, kaip plaka žmogaus širdis

Robertas Keturakis

„Poezijos pavasario“ ženklelis.

Ir pasiveja nerimas.

Kaip toje PP konferencijoje, skirtoje eilėraščių tautybei.

PP svečias, poetė iš JAV Sarah Vap Huggins, pasakojo, kad neseniai JAV prezidento žmona Laura Bush pakvietė kelis amerikiečių poetus į Baltuosius rūmus, kad jie paskaitytų W. Whitman, E. Dickinson, L. Hughes eilėraščių, nes šie poetai „įkūnija Amerikos balsą“.

Daugelis poetų nepriėmė kvietimo.

Vienas jų surinko ir nunešė į Baltuosius rūmus viso būrio JAV gyvenančių poetų eilėraščių, smerkiančius karą Irake.

Laura Bush sutrikusi atšaukė renginį.

Amerikos balsas, bandęs asmenišką žmogaus balsą paversti politizuotą tikslų dalmi, nušiuvo.

S. V. Huggins priminė: kolektyvizacija neišvengiamai ištrina žmogaus individualybę ir kultūrinių grupių unikalumą, atskiri veidai susilieja į apibendrintą daugiausia valdžios, itakos ir pinigų turinčios grupės veidą. Man labiau patinka, pabrėžė poetė, kai poezijai ir poetinei visuomenei svarbūs ne tauta ir išgyvenimų ar balso kolektyvizacija, bet dalyvavimas asmeniškum ir tiksliausias poeto balsu kolektyvinėje pasąmonėje, kuri yra nesavavališka ir kuria negali manipuliuoti valdžia.

Aš noriu, tęsė poetė, kad mano eilėraštyje gyventų nepaprasti asmeniškumo specifika kumo dalykai, kurie kitiems padėtų surasti save mano eilėraštyje. Jame būtų mano jausmai ir reakcija į socialines, politines, emocines situacijas, kurios, man atrodo, sąmonės nesuvokiamos ir siaubingos arba žavingos ir tobulos.

Tai sakydama, poetė nenori atsitolti nuo žmonių, gyvenančių JAV, su kuriais gera ir kuriuos galima mylėti. Ir kalbėti nori ne apie eilėraščių tautybę, o apie jo žmogiškumą.

Štai čia atsiminiau A. de Saint Exuperi: jei noriu įvertinti kelią, ceremoniją ar eilėraščių, aš žvelgiu į žmogų, kuris iš jų ateina. Arba klausausi, kaip plaka jo širdis.

Visa tai supratau kaip ir PP atradimus — šviesius ir niūrius, viltingus ar keliančius tylią sumaištį nusistovėjusiose nuomonėse. Vienas tokių atradimų — šiųmetinis PP almanachas, kurio sudarytojas Dainius Gintalas vadovavosi, kaip jis pats prisipažino, depresine savo paties jausena ir įsitikinimu, kad šiuolaikinėje poezijoje baimės ir agresijos atlieka gana svarbų vaidmenį, o kartais atsiduria patame centre, net, galima sakyti, kad šis pasaulis pagrįstas baime ir agresija.

Koks bus šios šventės tolimas turinys, kokia bus dvasia ir kryptis? Aukuras užgesintas.

Štai taip išskirtas dar vienas balsas, pabrėžtas jo svarbumas pasauliui. Visi kiti balsai buvo negirdimi, nereikalingi — kaip senų, nuvalkiotų simbolių ir metaforų šabakštynas. Visi kiti balsai neatitiko almanacho sudarytojo depresinės jausenos ir buvo neišgirsti. Arba iškraipyti, ką skaudžiai pastebėjo Maironis namuose poetas Algimantas Baltakis. Taip, tai nėra kartų konfliktas, kaip pastebi PP almanachą recenzuojantis B. Januševičius. Tai kasdieniškiau: iš įsivaizduoto, įsisteigto patiam sau pranašumo išnyra cinizmas.

Cinizmas daugiau nieko neperduoda — tik agresyvią tuštumą.

O aš noriu klausytis, kaip plaka žmogaus širdis.

Vieną poezijos šventės dieną atsidūriau Nevėžio pakrantėje. Senas didelis namas po šimtmetės liepos laja, senas, į upės slėnį nusileidžiantis sodas, kurio šešėliuose švilpavo varnėnai ir gulėjo ožkelės, nupjauto medžio kelmis ir juodalksnio trinkos, užtiestos nukarpyto rankšluosčio juostomis, žemas stalielis su ašučiu šalto vandens, pagardinto obuolių sultimis, burnoje tirpsantis obuolių sūris, mes, įsitaisę ant tų drobele užklotų trinkų, į bedugnį vasaros dangų einanti saulė, tirštas nupjautos žolės kvapas lankoje, atidi sielai ramybė.

Ir šviesiavėidė moteris (vėliau išaiškėjo — mokytoja), pasakojanti mums, kaip savo pamokas pradėdavo kartu su mokiniams vaikišku pasižadėjimu: mano tėvynė yra mano kalba, dovanojanti man didelį pasaulį, laukianti manęs ir tikinti manimi. Visa širdimi pasižadu niekados jų neišduoti.

Klausiausi jos ir aiškėjo, kaip sunku suvokti, jog pasaulyje ir žmoguje — giliai giliai — glūdi šventumas, kurį būtina slėpti ir niekados niešioti jam vardo, vien jauti ir tikėti: yra, amžinas, gyvas tavimi ir visa kūrinija, pacia tyriausia ir viltingiausia jos dalimi.

Nejaugi tik Poezijai leista artėti prie to šventumo?

Šiųmetinio Poezijos pavasario laureato nei žiniasklaida, nei smalsioji visuomenė nežinojo iki paskutinės akimirkos Maironio namų sodelyje.

Pretendentai buvo paskelbti trys: Dovilė Zelčiūtė, Antanas A. Jonynas, Eugenijus Ališanka. Išskirtas ažuolo lapų vainiku ir Poezijos pavasario laureato vardu mįslingasis Antanas A. Jonynas — grakštus eilėraščių, žmogaus dvasinių galių skaidrumas poetas. Dovilės Zelčiūtės ir Eugenijaus Ališankos poezija apdovanota reikšmingais prizais, kaip viltingais ženklais, jog šie poetai artėja prie garbingo PP laureato vardo.

Nedegė PP aukuro ugnis, kaip ilgamet degdavo Palemone, Lakštingalų slėnio ūksmėje, Kauno marių pakrantėje, Dainių slėnyje, Ažuolyno pakraščyje, Santakoje, greta Kauno pilies, kur ankščiau skambėdavo Poezijos pavasaris.

Koks bus šios šventės tolimas turinys, kokia bus dvasia ir kryptis? Aukuras užgesintas.

Vytauto Maželio nuotrauka.

Sustingo lysvėjų tulpių legionas

Pranas Visvydas

Antraštės keturi skambūs žodžiai yra poeto Petro Rakštiko, dalyvaujančių šiųmetiniame Poezijos pavasario almanache, eilėraščių pirmoji eilutė, graži eufoniškai. Ir toliau eilėraštyje, vaizduojant lietuvių vaikščiojančią ramybę, viskas sklandu. Noris pacituoti ir „Pavakario“ pirmas keturias eilutes: *Medžių taurėse oranžinis saulės kokteilis / Kurio prisigėrę kaimo bernai / Motociklais plerpia į Tryškius / Šokių aikštėje varnų choras repetuoja*. Vaizdas puikiai sutampa su pakilia nuotaika.

Skaitydamas nusišypsai. O tai didelis dalykas, nes šiais įvairių tragizmų sotinamais laikais šypsnį sukelianti vintjetė yra vertesnė už kelių puslapių epochinę raudą. Gal ir klystu, gurkstelėjęs saulės kokteiliu?

Vartydamas Lietuvoje išleistą tradicinį 254 psl. almanachą (deja, vis be grafikos), ieškau džiuginančių eilėraščių. Tematika, apie kurią savo įvadiniam straipsnyje „Bandymai priartėti: baimės ir agresijos įvaizdžiai poetiniame tekste“ rašo Jolanta Paulauskaitė, manęs šį sykį nei kiek nedomina. Palieku ją Zigmundo Freudą dar nepamiršusiems literaturologams.

Jautiu, jog bent šiame eilėraščių telkinyje, išskyrus Vytauto Bložės blaiviai nuožmų pasakojimą apie karo metu vykusius žiaurumus, linkstama į atlaidesnį, linksmesnį, kitiškesnį gyvenimo vaizdavimą. Iš dalies nesuvaržytą įprastą, lig šiol žmonijai ne daug tepadėjusios moralės. Vyrauja kūrybinės ištaros

Blanda. Neįpraskime gyventi be šviesos. Ir be gebėjimo klausytis, kaip plaka žmogaus širdis.

Petrošiaus eilėraščiai su antrašte „Kapojeimo dainos“. Bandau šioje rimties mankštoje surasti ką nors tikrai išradimą, tačiau telieka tik tie „susidorojimo su kopūstais“ garsai, skelbiantys revoliucijos pabaigą: „tėsant galvas čekšt čekšt — ir į maišą“.

Lenkiu galvą prieš Marių Buroką, sugebantį kurti gan išmintingas, šiuolaikiškus aromatu dvelkiančias, strofąs. Jose likiminės prasmės atradimai slypi už skaidriai įdomių vaizdinių, ir humoras paspalvina artėjančią tragediją, kad ir „Lyderiję“. *Kvėpėdamas tipografija ir muilu, / spauda ir klėjais, / žvaliai žengė į priekį / ir pasikorė plakato tarpdury.*

Gintaro Grajausko ilgoje litanijoje „Karalius mirė“, su kas kelios eilutės pasikartojančiu priedainiu „ir nuriėdėjo galva“, suminimi keisti įvykiai ir abejonė: *„kas manim dabar patikės / kuo dabar patikėsiu aš“*. Ar neataidi Jono Aistio „Karavano“ eilutė? Manau, niekas nepatikės, nes poezija, kaip menas, skirta ne patikėjimui, bet patikimui arba įtaigai. O patikimo elementų, kad ir grubokoje Grajausko ekspresijoje, vis dėlto pasitaiko, nors skaitant šypnotis nedera. Girdisi skundas: „o ko manęs niekas nemylė!“ Jautiu, tai yra autentiškas žmogaus skundas, tiesmukai išreikštas.

Gyvenimiškas sąmojis gera poetine forma vystosi Antano Šimkaus šių laikų baladėje „Pasiaiškinimas“. Istorija apie durnius, panūdusius muštis. Arba — apie jaunuolį, trokštantį ištrukti iš mušėjų pasaulio. Nuo kvailiojimo siužeto neatitoksta ir Gytis Norvilas savo „...septyniuose būduose suvaidinti durnelį“.

Žinia, jis labiau abstraktus, pasimetęs. Šneka sąmonės ir nesąmonės, nesuprantamas, todėl niekam nekenksmingas. Nelyg W. Gombrowicz'iaus keistuolis Ferdjdyrka. Pataria prašmatniam „Stiklių“ restorane „suvaidinti arklių beždantį avižą“ ar net „subtiliai pirstelėt pakėlus šlaunį“.

Vis labiau apsiprantu su Dovilės Zelčiūtės išpažintiniu kalbėjimu. Vis toji realybė jai negailestingai pakia koją ir ji emocingai į eilėraščių, lyg į koki dešrągalį, bruka gyvenimo vul-

garybes: masturbaciją, vėmimą, abortą, ir t.t. su maksimaliu atvirumu. Tarsi šioji buities pusė būtų pasmerkta nuodėmei. Nešcios moters būsenų aprašas. Klinikinė savištaba. Ir šitokia leksika poezijoje turi svorį: su viskuo ilgai nui apsiprantama.

Staignenas mėgstantis Darius Pacevičius eilėraštyje „Numirėlis“ papeikia numirėlių, pareikšdamas: „kaip drįso jis nenaudėlis / pirma manęs numirti“. Arūnas Spraučius — originalus stebėtojas, sugėba statyti laibus dangoraižius iš lakoniškų sakinių. Dalia Jazukevičiūtė prisipažįsta, kas jai daryti ir mąstyti ne gėda. Sentimentali savo likimo apraudotoja: *Jūs pailsėsit nuo manęs / Bet tik tada, / Kai mano atlaipa ir beprote / Širdis / supus po žemėm. Dai gelius išleidus. Dziugu, kad bent daigeliuose yra viltis.*

Jolantos Dambrauskaitės įsimena palyginimas: „Ir vėjas panašus į / vyrų džiaugsmą“. Dažna moteris ilgisi tokio vėjo. Neringos Abutytytės dvieiliuose „Vaikystės lempa“ žavi vos susiliečiantys rimai: „dvidešimt — dvišakas“, „istrigės — smigės“, ošia — ruošiamą“, „žurnalui — galima“. Pausės mėgstanti lyrikė. Kablelis bemaž po kiekvieno žodžio. Daiva Čepauskaitė linkusi į paradoksus su švelniu humoru. Priešingybės — jos penas. Nori sakyti ne tai, kas norima pasakyti. Dažniausiai — nieko nesakyti.

Romui Daugirdui almanachas skiria net aštuonis puslapius. Mat jo perdem lieknas konstrukcijas. Čia viskas avangardiškai aišku, o vis dėlto net susitelkus nelengva įminti, ką reiškia tie „Keturi įkvėpimo šaltiniai“? Kad ir pirmas: *Kai dievas išeina / atostogų / ir nėra kam / padauginti / kūrėjo iš nulinio.*

Stop. Šioje vietoje atspiraau daugelio įspūdingų poetų ir poečių, savo eilėmis praturtinusių Poezijos pavasari, kurių taip ir nepaminiau, nenorėdamas savo rašinio paversti laikraščio netelpiančiu vandenynu. Atspiraau ir tų, iš svetur čia dalyvaujančių vertimuose. Esu įsitikinęs, kad šios turiningos antologijos skaitymui ir daug ko supratimui pravers kaip tik almanache spausdinamas Erikos Drungytės esė — „Poezija šiandien: kalbos akumuliacijos ir kalbos grumuliavimas“.

Kai žiūrovai tampa dalyviais

Gegužės 30 dieną Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje buvo pristatytas naujasis Algimanto Mackaus knygos leidimo fondo leidinys — Dano Lapkaus monografija *Potekėčių ribos*. Knyga parengta Illinois universiteto Lituanistikos katedroje apgintos D. Lapkaus daktaro disertacijos pagrindu. Joje autorius, pasitelkdamas postkolonijinių studijų metodą, nagrinėja potekėčių formas bei reikšmes 8–9 dešimtmečio lietuvių literatūroje. Studija itin įdomi ir reikšminga dėl to, kad ji yra tarpdisciplininė. D. Lapkus neapsiriboja literatūros kūriniių interpretacijomis ir į savo darbą kaip lygiavertius tyrinėjimų objektus įtraukia „brandžiojo socializmo“ laikotarpiu sukurtus dailės kūrinius, taip pat analizuoja bendrą tuometinį kultūrinį kontekstą, kuris buvo itin palankus rasti įvairioms potekstėms. Išleistoje knygoje susitelkta daugiausia ties literatūrinėmis potekstėmis, tačiau originalioje disertacijoje lygiagrečiai analizuojami ir dailės kūriniai, darbe pateikiamos jų reprodukcijos.

Knygos pristatyme dalyvavo jos autorius, o taip pat literatūros kritikė, Illinois universiteto Lituanistikos katedros vedėja Violeta Kelertienė (Ph. D.), A. Mackaus knygos leidybos fondo atstovė

Lakštuonė Vėžienė bei Lietuvių kultūros muziejaus įkūrėjas Stanley Balzekas. Pastarasis, pristatydamas knygos autorių, priminė ir nelengvą Lituanistikos katedros įkūrimo istoriją bei pasidžiaugė, kad D. Lapkaus monografija yra puikus įrodymas, jog katedros veikla yra svarbi ir jos auklėtiniai yra aktyvūs lietuvių literatūros tyrinėtojai.

Po to kalbėjęs, knygos autorius teigė, nenoris, kad vakaras vyktų tradiciškai — kaip oficialus parašyto darbo perpasakojimas, — todėl pakvietė visus susirinkusiuosius susėsti prie vieno stalo ir, degant žvakėms, drauge padiskutuoti apie paskutiniojo sovietmečio lietuvių literatūrą, dailę, kultūrą bei jų potekstes. Diskusijos pradžia D. Lapkus parodė keletą skaidrių su sovietmečiu sukurtais ir, iš pirmo žvilgsnio gana paprastais, lietuvių dailininkų darbais bei pasiūlė publikai pasvarstyti apie galimas jų potekstes. Po truputį daugelis atėjusiųjų įsitraukė į autoriaus profesionaliai moderuojamą diskusiją ir, pasikliaudami jo pasiūlytu Sokrato metodu, priejo išvados, kad matyti paveikslai yra daugiaprasmiški: realistinis ir paprastas jų paviršinys slauksnis slepia gilią ir netikėtai sudėtingą potekstę.

Paašėjo, kad lyg ir paprasto moters portreto fone už-

koduota lietuviška trispalvė, o vystancio grožio ir metalinės tvoros vaizdiniai gali būti nelaisvės metafora. Padedami knygos autoriaus įžvalgių užuominų, aptardami kitą paveikslą, diskusijos dalyviai įsitikino, kad tapybos darbas, pavadintas „K geležinkelio stotyje“ vaizduoja ne tik Kauno geležinkelio stoties tualetus, bet apibendrina visą sovietinės unifikuotos Lietuvos peizažą: tualetų pertvaros primena blokinius namus, grindys — purvinus kiemus, o gal net yra visos kruvinos ir okupantų suterštos Lietuvos metafora. Naujos medžiagos diskusijai suteikė subtiliai ir preciziškai aktorės Audrės Budrytės perskaitytas Sauliaus Šaltenio apsakymas, toks pat daugiaprasmiškas ir keliasluoksniškas, kaip ir matyti dailininkų paveikslais. Viena diskusijos dalyvių iškart prisipažino, pajutusi to laikotarpio Lietuvos atmosferą, kiti teigė, kad apsakymą galima skaityti ir visai nekreipiant dėmesio į jo kultūrinį ar politinį kontekstą. Čia prasidėjo tikra diskusija: kalbėtojai mėgino atsakyti į klausimą, ar sovietmečiu rašyta lietuvių literatūra yra pakankamai vertinga, ar ją apskritai imanoma perskaityti, nežinant potekėčių kodų. Vis dėlto visi dalyviai sutiko, kad aiškintis to specifinio ir sudėtingo lietuvių

Gegužės 30 d. Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje, dr. Dano Lapkaus knygos *Potekėčių ribos* sutiktuvėse. Iš kairės: Vytautas Vepštas, Odeta Lapkuvienė, dr. Danas Lapkus, dr. Sigutė Plioplienė.

literatūros laikotarpio prasmės būtina ir svarbu.

Profesorė Violeta Kelertienė, pasidžiaugusi vertingu ir originaliu D. Lapkaus darbu, priminė, kad tai bene pirmoji išsamiai 8–9 dešimtmečio lietuvių literatūros potekstes nagrinėjanti studija; tokio pobūdžio veikalo nebuvo pasirodę nei Lietuvoje, nei išeivijoje. Kritikos manymu, susidomėjimas sovietinio periodo lietuvių literatūra ateityje turėtų dar labiau išaugti, nes dar daug potekėčių bei problemų yra neapsvarstyta ir neišaiškinta. V. Kelertienė taip pat priminė ir sudėtingą bei dviprasmišką išeivijos kritikos situaciją sovietmečiu. Iš pirmo žvilgsnio laisva išeivijos kritika iš tiesų taip pat buvo netiesiogiai veikiamas cenzūros: viena vertus, kritikas, atvirai paaiškinęs kurio nors autoriaus vartojamas potekstes, iškart užkirstų kelią tolesniam jų kūrimui, nes sovietinė cenzūra, perpratusi meno kodavimo mechanizmą, jį iškart uždraustų. Kita vertus, literatūrologas, atvirai atskleidamas kurio nors rašytojo potekėčių prasmę, būtų smarkiai jam pakenkęs, o gal net ir parašęs jam literatūrinės kar-

jeros baigties nuosprendį.

Vakaro pabaigoje kalbėjusi, A. Mackaus leidybos fondo atstovė Lakštuonė Vėžienė, sveikindama knygos autorių, priminė, kad Mackus leidybos fondo leidiniais debiutavo tokie lietuvių kultūrai reikšmingi veikėjai, kaip rašytojas Kostas Ostrauskas ir literatūrologas bei sociologas Vytautas Kavolis. K. Vėžienė taip pat parodė keletą unikalų archyvinį skaidrių, kuriuose užfiksuotas fondo įkūrėjas poetas A. Mackus, kiti žinomi išeivijos veikėjai. Fondo atstovė supažindino vakaro dalyvius su dabartine fondo veikla bei visiems atviromis galimybėmis tapti jo nariais.

Vėliau pokalbiai ir diskusijos buvo pratepti prie vaišių stalo, dalyviai bei svečiai nešukubėjo skirstytis. Taigi D. Lapkaus knygos pristatymas autorių, rengėjų bei diskusijos dalyvių dėka tapo vienu įdomiausių ir originaliausių šiemetinių Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus renginių, todėl, nepagalilę savo laiko ir į jį atėję, svečiai vieninai sutarė, kad tokio pobūdžio literatūrinis vakarų ateityje galėtų būti surengta ir daugiau.

Vladas Krivickas

Pasilikau tik dangų...

Atkelta iš 1 psl.

*Tylėjai vasarą, tylėjai rudenį —
Nuo šimtmetinio sielvarto net
kalvos linko,
Kai mūsų nerimas Tave
sujudino —
Sukilo paukščiai giesmininkai.*

*Ir prabilai laukais, kalvelėm,
upėmis.*

*Saulėtekį kraujui pasirodžius,
Dar tebeskelbia girios, vėjo
supamos
Tas evangelijas be žodžių.*

Nemazą savo nueito gyvenimo dalį praleidęs šiaurinėje Mainie valstijoje (klimatu ir gamta ji labiausiai panaši į Lietuvą), kur išeivijos t. pranciškonai prie Atlanto jūros įkūrė lietuvišką sodybą, t. Andriekus visad gerėdavosi gražia tenyškia gamta ir banguojančia jūra. Nežinau, ar jis kada domėjosi Naujosios Anglijos literatūra, tačiau šio regiono iškilius filosofas ir rašytojas Ralph Waldo Emerson, vadinamas „transcendentalistu“, yra pasakęs gilią tiesą, labai tinkančią ir lietuviui dvasininkui poetui: „Geri žmonės yra tie, kurie regi, jog dvasinė jėga yra daug patvaresnė negu medžiaginė galybė“.

Tokią dvasinę jėgą poeto Andriekaus posmuose atpažino pirmasis jo recenzentas Bernardas Brazdžionis. Savo kolegos lyriką jis apibūdino kaip „sakratalinio gyvenimo poeziją“ (*Aidai*, 1955, nr. 6), cituodamas Bernarda Berenson žodžius, kuriuos čia pateikiu lietuviškai: „Galima apie tai giedoti. Tai yra betarpiškas ir mistinis kelias... svajonė gyvenimo, kuris gyvenamas lyg būtų sakramentas...“ Ir kai toks gyvenimas atskleidžiamas įtaigiai parašytomis eilėmis, gaunasi kažkas tikrai neeilinio. Brazdžionis anuomet teigė, kad, debiutuodamas šiuo rinkiniu, poetas Andriekus prabyla savitu, subrendusiu balsu, savo kūrybą pagilinęs gyvenimo patirtimi, o tai labai retas mūsų literatūroje atsitikimas.

Ir jeigu kultų slapta mintis, kad bičiulis bičiulį palankiai

vertina, išeivijos vidurinėsios kartos literatūros kritikas Algirdas Titus Antanaitis taip rašė apie Andriekų: „Leonardo Andriekaus *Atmink mane, Rūpintojėli* (1985) yra *Saulės kryžiuose* autentiška nauja versija. Autorius siūlo užmiršti aną, ankstesnę — 1960 metų. Pakeitimų daug ir jie esminiai, naudingi ir tikslūs. Nepasikeitęs tik autoriaus nuosirdus ir intymus balsas ir Kūrėjo-Rūpintojėlio žmogiškos būtybės asmuo, kurį autorius myli, užjaučia ir paguodžia. Bet nuosirdi, šviežia ir stipri meniška išraiška atskleidžia jo išgyvenimus“ (*Lietuvių egzodo literatūra*, p. 724). Beje, šioje išeivijoje išleistoje literatūros knygoje poetas Andriekus minimas 36 sykius, ir tai liudija jo reikšmę užjūrio lietuvių literatūroje.

Persokant dar vieną išeivijos kartą (į tą tarpą įsispauzdžia ir šio straipsnio autorė), Jonas Zdanys (g. 1950), L. Andriekaus eilių vertėjas į anglų kalbą, paruošęs rinkinį *Eternal dream* (Manyland Books, NY, 1980) savo įvade pažymėjo, kad šis nūdienių laikų poetas jaučiasi esąs šioj zemei tremtinys, kuriam tenka mokėti kainą už atsiskyrimą nuo kasdienio pasaulio tam, kad galėtų pasiūvesti menui. Būdamas lietuvis išeivis, išgyvena dvigubą tremtį ir atsiskyrimą: išbloskimą iš savo tėvynės ir taip pat dvasinę tremtį svetimoje kultūroje. J. Zdanio manymu, poetas dėl to nelinkęs aimanuoti ir nepasiskęsta sentimentuose. Jo eilės kupinos religinės aistros, nusipurtant lengvų pataikaujančių frazių, ir paženklintos dvasiniu tvirtumu, nesuskystėjanciu pamokslavimais (čia straipsnio autorės parafrazė iš jo angliškai rašyto vertimo).

Jonas Zdanys vadina Andriekaus posmus „mistiškais“ ta prasme, kad jie „atskleidžia gamtos slaptąją gyvastinę, kurią poezija bei žvaigždžių harmonija“.

Vilniuje jubiliejiniais 2000 m. išleistame stambiame tome *Lietuvių dvasininkai kūrėji*, kuriame surinkta apie 700 dvasininkų literatūros kūrėjų biografijų, įžangoje akademikas Algirdas Gaizutis rašo: „Kaip liudija mūsų tautos istorija, ypač didelių aukštųjų dvasininkų pasiekę poezijoje... Egzistuoja nenusakomas gelminis ryšys tarp maldos ir poetinio žodžio. Jiems abiem reikalingas nepakartojamas susikaupimas, introjekcija ir vienumas. Malda ir poezija giminingos, nes jos abi išaukština prakilnias, dargi slėpiningas žmogiškumo vertybes, gavinamas tikėjimo“.

Poeto šv. Pranciškaus sekėjas — poetas pranciškonas Leonardas Andriekus buvo Žemaitijos mistikas, kilęs iš nuosiosios tėviškos. Barstyčių kaimo — neišsibarstęs, o išsaugojęs tenykštę dvasią ir svetimoje zemeje nenuilstamai giedojęs savo žemės giesmes:

*Ar mušė būgnais Tau perkančios,
Ar žmogų meldė krikšto vėles,
Buvai į mūsų būtų įsikūnijęs,
Į giesmę rievėsėlo...*

*Į būtų, kurioje net ir akmuo
dejavo,
Laukuos apdegintas žaibų, —
Tas mūsų skausmas buvo Tavo*

Ir Tavo amžiais bus.

„Isikūnijimas“
iš *Atmink mane, Rūpintojėli*, 1985

JAV ambasadoriaus namuose Vilniuje suruošame susitikime su lietuvių menininkais. Iš kairės: Vaelovas Krutinis, ambasadoriaus žmona Mariella C. Tefft, JAV ambasadorius Lietuvai John F. Tefft ir dailininkas Kazys Varnelis.

Europoje rengiamos P. Domšaičio parodos

Dailininko Prano Domšaičio menas garsėja Europoje. Vilniaus dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys praneša, kad 2003 m. spalio mėnesį Prano Domšaičio tapybos darbų paroda rengiama Vokietijoje, Dueseldorfo miesto muziejuje. Vokiečių atstovai jau lankėsi Prano Domšaičio galerijoje Klaipėdoje ir atrinko dailininko darbų eksponavimui. Tarptautinių meno parodų rengimas yra gana komplikotas dalykas — mūtai, draudimas, katalogai ir kt. Domšaičio galerija Klaipėdoje. 2001 m. įkurta daugiausia Lietuvių fondo pastangomis, prašo finansinės paramos katalogo Dueseldorfo parodai išleidimui.

Kitas svarbus Dailės muziejaus direktoriaus Romualdo Budrio pranešimas — Europos Sąjunga rengia žymių Europos dailininkų — ekspresionistų kilnojamąją parodą. Lietuvis dailininkas Pranas Domšaitis taip pat yra įtrauktas į šį projektą. Paroda bus atidaryta Norvegijoje, Osle, ekspre-

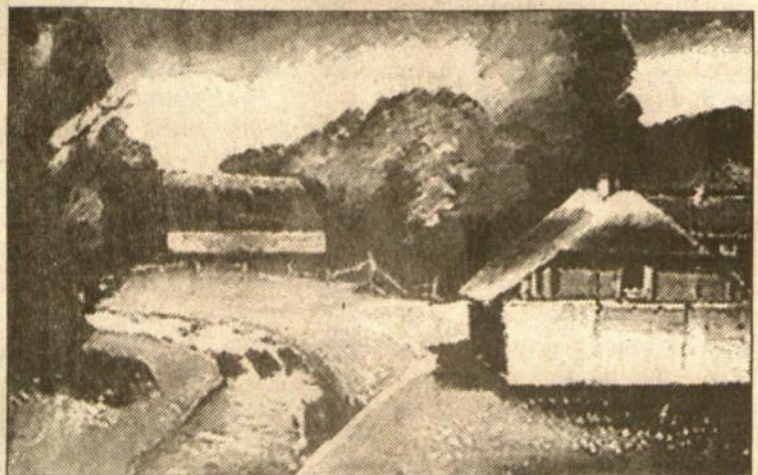
sionizmo tėvu vadinamo Edward Munch gimtajame mieste. Toliau ši paroda keliaus į Stockholmą (Švedija), Helsinkį (Suomija), Talliną (Estija), Rygą (Latvija) ir bus uždaryta Vilniuje (Lietuva).

Noriu pažymėti, kad 2002 m. rugsejo mėn. vyko pirmoji Lietuvių P. Domšaičiui skirta konferencija „Tapytojas Pranas Domšaitis ir XX amžiaus pradžios Europos dailės kontekstas“. Konferencija vyko Klaipėdoje, Prano Domšaičio

galerijos ir kultūros centro patalpose. Pranešimus skaitė žinomi Lietuvos meno kritikai. Kitoje rengiamoje P. Domšaičiui skirtoje konferencijoje pranešimus skaitys vokiečių menininkai ir meno kritikai.

Tarptautinis talentingo tautiečio pripažinimas pasaulyje suteikia garbės ir Lietuvių fondui, kurio lėšomis buvo įsigytas Prano Domšaičio kūrybinis palikimas. Šio menininko kūryba garsina Lietuvos vardą ir lietuvišką kultūrą.

Gediminas Balukas
LF Meno globos komisijos
pirmininkas

Pranas Domšaitis. „Lietuviškas peizažas su skalbėja“. 1930 m.

JAV ambasadorius susitiko su menininkais

Kadenciją Lietuvoje baigiantis, JAV ambasadorius John F. Tefft, kartu su žmona Mariella, savo rezidencijoje Vilniuje surengė susitikimą su Lietuvos menininkais. Tarp jų buvo didelis būrys dailininkų, meninės fotografijos meistrų,

JAV LB KULTŪROS
TARYBA RUOŠIA
V. URMANOS KONCERTA

Š. m. rugsejo 21 d., sekmdienį, Morton gimnazijos auditorijoje ruošiamas iškilišios operos solistės Violetos Urmantos-Urmanavičiūtės koncertas kartu su simfoniniu orkestru, kuriam diriguos maestro Alvydas Vasaitis. Koncerto ruošai sudarytas komitetas, vadovaujamas kopiramininko Algio Grigo, tačiau pagrindinė ruošėja yra JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros taryba ir jos pirmininkė Marija Remienė. Organizacinis komitetas yra paskelbęs aukų, skirtų padengti koncerto rengimo išlaidoms, vau. Paskelbti mecenatų titulai. Mecenatai turės galimybę pabendrauti su iškiliąja viešnia.

kultūrinių leidinių žurnalistų. Jie susipažino su rezidencijoje veikiančių dailės kūrinių ir meninių fotografijų paroda „Vidurio Vakarų dvasia Amerikos mene“, surengta pagal programą „Menas ambasadoje“.

GAL PROTŲ TIK
APSIKEITIMAS...

Atkelta iš 2 psl.

Lietuvių Bendruomenės Amerikoje ir kitose Vakarų valstybėse įnešė neįkainojamą indelį, remiant lietuvo nepriklausomybę ir demokratiją. Lietuvai tapus ES ir NATO nare, šie tikslai bus pasiekti. Naujas iššūkis Lietuvai bus įveikti dabartinį technologinį atsilikimą ir išsiveržti į pirmąjį, žinių ekonomika paremtų, šalių būrį. Noriu paraginti Lietuvos išeiviją prisidėti prie šio tikslo. Įtakingo mokslo rėmimo fondo sukūrimas turėtų didžiulę reikšmę, skatinant mokslo ir technologijų plėtrą bei stabdant „protų nutekėjimą“.

— Aš džiaugiuosi, matydami visus Jus čia ir dėkoju, kad padedate man ir mano žmonai Mariellai paminėti meno kūrinius, kurie ekspozuojami čia, mūsų rezidencijoje, — kalbėjo menininkams ambasadorius John F. Tefft. — JAV Valstybės departamentas programos „Menas ambasadoje“ dėka padeda Amerikos ambasadoriams parodyti originalius Jungtinių Valstijų meno kūrinius JAV ambasadoje ir ambasadorių rezidencijose visame pasaulyje. Mariella ir aš pasirinkome tokius meno kūrinius, kurie padėtų mums prisiminti mūsų šaknis Jungtinių Valstijų Vidurio Vakaruose bei supažindintų mūsų svečius su gyvenimu, būdingu tam kraštui, kurį mes vadiname namais.

Ambasadorius pažymėjo, kad Vidurio Vakarai jiems yra ypatinga vieta taip pat ir dėl to, jog ten gyvena daugelis išeivių iš Lietuvos. Žiūrint į šiuos tapybos, fotografijos ir tekstilės darbus galima susipažinti su tipišku šio regiono žmogumi.

A. A. Naujokaitis